

Що стосується точності, то на прикладі однієї статті [<http://www.nbuv.gov.ua/portal/>] класу УДК 004. 21 (алгоритми) можна показати ефективність застосування АКТ для наукових текстів. За допомогою програми

Кількість лексичних одиниць у всьому тексті (середнє значення)	Швидкість контент-аналізу всього тексту (сек) (середнє значення)	Кількість лексичних одиниць в інтертексті (середнє значення)		Швидкість контент-аналізу інтертексту (сек) (середнє значення)
		число	%	
2220	12,5	314	19	3

Табл. 1. Ефективність контент – аналізу тексту/інтертексту (швидкість)

Concordance 3.2.0.0 аналізуємо статтю, визначаємо кількість слововживань кожної лексичної одиниць; зі всього переліку вибираємо тільки ті, які представляють певну галузь. Ті самі дії виконуємо над інтертекстом і порівнюємо результати (табл.2)

Значимі лексичних одиниць у тексті	Відсоток значимих лексичних одиниць у тексті (%)	Відсоток значимих лексичних одиниць у інтертексті (%)
Координація	9,1	3,6
Багаторівневий	5,6	2,7
Елемент	4,6	1,7
Ієрархічний	2,8	1,4
Керувати	2,3	3,3
Алгоритм	2,29	1,8

Табл.2. Ефективність контент – аналізу тексту/інтертексту (точність)

Аналіз виявив, що найчастотніше слово у всьому тексті є найчастотнішим і у інтертексті. Така схема діє для кожної проаналізованої статті з невеликою похибкою, яка не впливає суттєво на результат.

Ручний та автоматизований аналіз інтертекстів наукових статей доводить, що ефективність АКТ зростає, якщо програмний продукт аналізуватиме заголовок, анотацію та інтертекст для встановлення класу всього тексту.

Література

Пьеге-Гро Н. Введение в теорию интертекстуальности; [Пер. с фр.]/ Натали Пьеге-Гро / Общ. ред. Г.К.Косикова. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – 240 с. Чернявская В.Е. Лингвистика текста: Поликодовость, интертекстуальность, интердискурсивность. Учеб. пособие.— М.: Либроком, 2009. — 284 с. Bliss H. E. The Organization of Knowledge in Libraries: and the Subject-Approach to Books, 2nd ed. — New York: H. W. Wilson, — 1939. Svenonius E. The intellectual foundations of information organization. — Cambridge: MIT Press, — 2000. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/>

САВЧУК В. І.

(Київський національний лінгвістичний університет)

ТИПОЛОГІЯ ЗВЕРНЕНЬ ПРЕЗИДЕНТІВ США

У статті розглядається типологія президентських звернень і визначаються найбільш вагомі промови у плані їхньої впливовості на сучасний американський соціум. Крім того, виділяються типи аудиторії в залежності від характеру президентського звернення.

Ключові слова: президентське звернення, політичний дискурс, інтернальний і екстернальний типи комунікації.

Савчук В. І. Типология обращений президентов США. В статье рассматривается типология президентских обращений и определяются наиболее существенные речи в плане их воздействия на современный американский социум. Кроме того, выделяются типы аудитории в зависимости от характера президентского обращения.

Ключевые слова: президентское обращение, политический дискурс, интернальный и экстернальный типы коммуникации.

Savchuck V. I. Types of U.S. presidents' addresses. The article investigates the types of presidential addresses and defines the most significant speeches in the sense of their impact on the contemporary American society. Also it differentiates the audience according to the type of presidential address.

Key words: presidential address, political discourse, internal and external types of communication.

Президентство є чимось відмінним від інших явищ у сфері політичної діяльності. Так, наприклад, під час зіткнення нації з кризою, президент має можливість говорити з національної трибуни, збираючи з'їзд або звернутися до масового слухача, чого не може зробити жоден інший політичний діяч. Звертаючись до нації, президент має можливість не лише заспокоїти настрої суспільства, але й безпосередньо позиціонувати себе та свою діяльність певним чином, що відображається в доборі специфічних комунікативних стратегій і тактик у його вербальній поведінці, що, у свою чергу, визначає специфіку використання мовних одиниць усіх рівнів. Звідси цілком очевидно є доцільність проведення комплексного дослідження президентської риторики.

Теоретико-практичне вивчення політичного дискурсу знаходить своє відображення в працях

багатьох дослідників [Баранов 1997; Водак 1997; Діденко 2001; Загнітко 2007; Исаакиду 2002; Семенова 2010; Чикилева 2005; Шейгал 2004; Hart 1987; Schäffner 1997 та інші]. Разом з цим доводиться констатувати, що типологія президентських звернень, яка б могла стати надійним підґрунтям для проведення експериментально-фонетичного дослідження особливостей просодичної організації комунікативних стратегій і тактик у сучасній англомовній президентській комунікації не знайшла достатнього висвітлення в сучасних лінгвістичних дослідженнях, що і викликає потребу в проведенні ретельніших наукових теоретико-практичних розвідок у цьому напрямі. Цим і визначається **актуальність** проведеного нами дослідження.

Мета статті полягає у встановленні статусу президентських звернень у політичному дискурсі, а також визначенні типів промов за певними прагматичними чинниками. Відповідно до цього **завданнями** є:

- визначення типів президентських звернень у межах президентського дискурсу;
- установа найбільш актуальних промов для американського соціуму.

Об'єктом дослідження в статті є президентський дискурс. **Предметом** аналізу виступають звернення президентів Сполучених Штатів Америки.

Виклад основного матеріалу. Існує чимало визначень політичного дискурсу, проте всі вони зводяться до двох тлумачень, а саме широкого і вузького трактування цього явища. У рамках першого до політичного дискурсу відноситься будь-який матеріал, у якому до сфери політики належить суб'єкт, об'єкт або зміст повідомлення [Шейгал 2004, с. 23]. Згідно такого розуміння до політичного дискурсу однаковою мірою належать і виступ політика, і розмови про політику у колі друзів.

Прихильників вузького підходу об'єднує висунення на перший план ознаки інституційності і визнання того, що політичний дискурс у цілому є інституційним, обмежується інституційними формами спілкування [Серио 1999, с. 29; Diekmann 1981], а також утворюється через сукупність всіх мовленнєвих актів, що функціонують в ситуаціях публічного політичного спілкування [Баранов 1997, с. 108]. За такого підходу до області політичного дискурсу належать лише ті мовленнєві утворення, суб'єктом проголошення яких є політик чи представник політичного інституту.

Оскільки суб'єктом президентського звернення є президент США як типовий представник інституту, який практично постійно через пильну увагу з боку мас медіа вимушений говорити публічно, а його висловлення завжди стають надбанням громадськості незалежно від ситуації та місця комунікації [Hart 1987, с. 6], ми дотримуємося вузького підходу у визначенні політичного дискурсу. Згідно цього, у якості робочого визначення політичного дискурсу доцільно розглядати мовленнєву діяльність політичного суб'єкта у сфері інституційної комунікації.

Відомо, що політичний дискурс є складним взаємозв'язком різних видів текстів у рамках, так званих, комунікативних полів. Комунікативне поле з відповідним типом тексту складає підтип у рамках політичного дискурсу [Grinth 1996]. При цьому, текст характеризується завершеністю, специфічною структурованістю, наявністю низки інваріантних ознак [Діденко 2001, с. 1]. До останніх, що власне і дозволяє говорити про президентський дискурс як окремий підтип політичного, насамперед, належить ряд характерних топосів [Шейгал 2004, с. 249], таких як аналіз політичної й економічної ситуації в країні, окреслення цілей адміністрації в зазначених сферах, підкреслення прихильності до традиційних американських цінностей, акцентуація на особливості й зверхності американської нації, заклик до підтримки курсу президента тощо. Крім того, показовою є схематична структура президентського дискурсу, що і надає загальної форми промові й визначає семантичний зміст повідомлюваного [Чикилева 2005, с. 345 – 347].

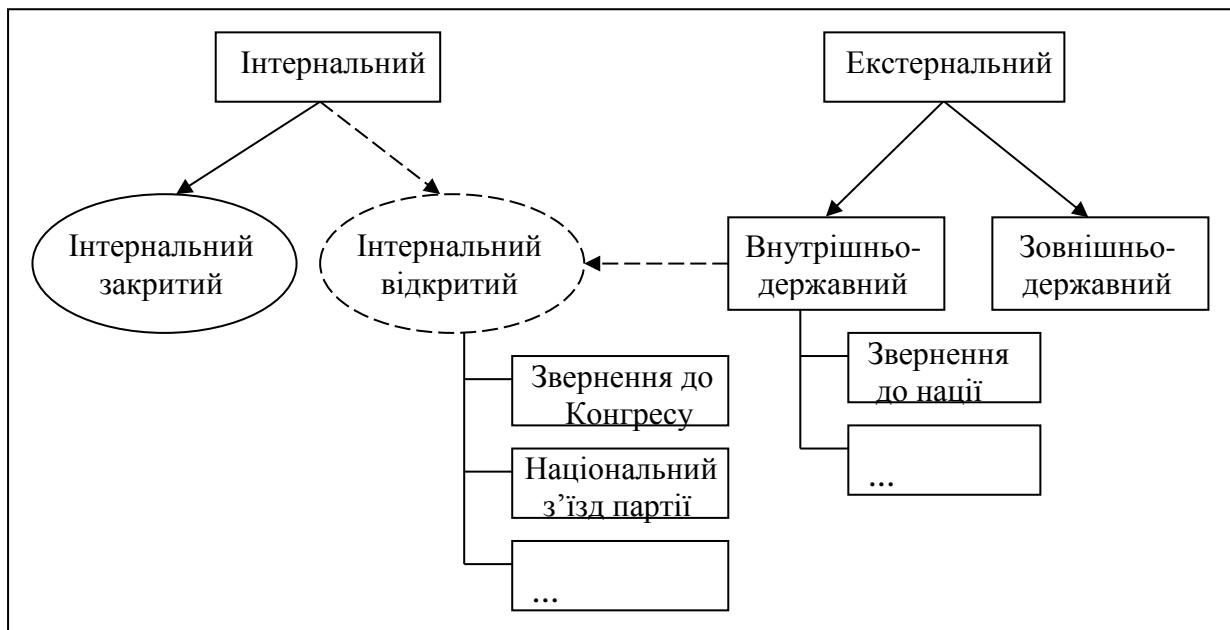
Президентський дискурс як підтип політичного, уключає різноманітні ситуації президентської комунікації, як то прес-конференція президента, його звернення до нації, зустрічі з лідерами інших країн тощо. Сучасні наукові розвідки [Семенова 2010, с. 310; Grinth 1996; Klein 1991, с. 245] вказують на те, що типологія політичного виступу значною мірою обумовлюється прагматичними чинниками його створення. Так, за прагматичним принципом місця реалізації промови дослідники виділяють такі підтипи політичного виступу: законодавчий, парламентський, партійний, внутрішньопартійний, передвиборчий тощо. Проте, на нашу думку, подібний поділ відображає типологію політичного дискурсу в цілому. Під кутом зору нашого дослідження класифікацію президентських звернень доцільно здійснити з урахуванням таких факторів, як характер аудиторії, на яку спрямована промова, і тематичний зміст тексту, запропонований у праці [Семенова 2010, с. 310].

Що стосується фактора адресованості на аудиторію, у праці [Schäffner 1997, с. 2], пропонується такий поділ політичної комунікації: інтернальна політична комунікація (internal), де політик звертається до членів політичної чи ідеологічної групи, наприклад, звернення лідера до делегатів з'їзду партії. Інший тип – екстернальний (external), уключає внутрішньо-державний (inner-state), де політик звертається до усієї нації та зовнішньо-державний (inter-state), де промови проголошуються під час відвідування закордонних держав.

Досліджувані нами промови президентів ми відносимо до внутрішньо-державного типу, оскільки вони як зразки статусно-орієнтованої комунікації, що проходить за лінією “представник інституту → громадяни”, передбачають існування агента, яким є президент, і клієнта, у ролі якого виступає народ [Ожидрянова 2007, с. 6 – 7; Шейгал 2004, с. 43], і спрямовані на справляння впливу, у першу чергу, на представників американського соціуму.

Однак, аналіз президентських звернень показує, що інтернальний і внутрішньо-державний типи можуть утворювати гібридний тип комунікації, що поєднує елементи першого та другого (див. рис.1).

У цьому припущенні ми виходимо з того, що президентські звернення певного типу як то „Звернення до Конгресу”, або „Національний з’їзд партії” спрямовані на дуалістичного адресата, тобто і на групового (певну політичну силу), що виступає центральним адресатом, і масового (усю націю), який може спостерігати за перебігом виступу і виступає вторинним/альтернативним адресатом. Відповідно, подібна комунікація, утрачаючи закриту форму, не є повністю інтернальною, а набуває ознак обох типів, що дає підстави, на основі врахування фактора адресата, для виділення гібридного типу президентської комунікації, що охоплює ознаки як інтернального, так і внутрішньо-державного типу президентського спілкування – інтернально-відкритого. Цей тип ми відмежуємо від інтернально-закритого як такого, що здійснюється у вузькому колі політиків – наприклад, членів однієї партії, результати засідання чи обговорення якої не стають відомими широкому загалу.

Рис. 1. Типи президентських звернень за характером адресованості

Подібний поділ дозволяє припустити, що характер комунікації буде впливати на типовий набір комунікативних стратегій і тактик у промовах президентів США. А звідси безсумнівним є й варіювання мовних засобів, що використовуються президентом для досягнення як основної, так і другорядних цілей промови.

Що стосується природи адресата, то в науковій літературі [Исаакиду 2002, с. 127], з огляду на конкретні особливості аудиторії, на яку спрямований дискурс, пропонуються такі види: а) конкретно-індивідуальний (простий моноадресат) як теоретично можливий адресат; б) конкретно-колективний (традиційний поліадресат); в) невизначений (наприклад, звернення промовця до незнайомої аудиторії, існування якої передбачається, але її релевантні ознаки не відомі (звернення до нащадків, усіх людей Землі)); г) невизначено-індивідуалізований (тут промовцю відомий лише комунікативний статус аудиторії, наприклад, звернення президента до народу, різного роду звернення до окремих прошарків суспільства тощо).

Зважаючи на це та беручи до уваги запропоновані вище типи президентських звернень, на нашу думку, доцільним видається розмежування аудиторії на: простий поліадресат до якого звернені промови, що належать до внутрішньо-державного типу, і дуалістичний поліадресат, який корелює з інтернально-відкритим характером комунікації.

Крім того, як зазначалося вище, президентські звернення можна розділити на різні типи за тематичним спрямуванням. Так, дослідник президентської риторики Р. Харт на основі аналізу всіх президентських промов ХХ століття поділяє публічні виступи за тематичним спрямуванням на такі, що присвячені: науці (733 – 7,4%), економіці (814 – 8,2%), політиці (1181 – 11,8%), соціальній сфері (785 –

7,9%), людським цінностям (1235 – 12,4%), міжнародному співробітництву (1917 – 19,2%), міжнародним конфліктам (617 – 6,2%), об'єднаним темам (2068 – 20,7%). Поруч із цим, дослідник указує на тенденцію тематичної зміни, що виявляється в зменшенні виступів, присвячених економіці, соціальній сфері й об'єднаним темам, і збільшенню виступів, присвячених політиці, людським цінностям і міжнародним конфліктам [Hart 1987, с. 36].

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Отже, проведена розвідка дозволяє визначити найактуальнішу тематику для сучасної американської спільноти. Сюди ми відносимо промови, що присвячені політичній ситуації, міжнародним конфліктам, а саме військовим діям, де США бере участь, і економічним питанням. Саме ця тематика викликає найбільший інтерес з боку соціуму. І, відповідно, саме промови цього типу, за умови правильної їхньої презентації, здатні викликати найбільший резонанс серед громадян країни. Таким чином, кожна із зазначених типів промов є не лише ефективним засобом масового соціально-орієнтованого спілкування, але й дієвим інструментом для здійснення впливу, самопрезентації та відповідного позиціонування себе і своїх дій президентом США.

Крім того, можна сказати, що диференціювання президентських звернень за такими прагматично значущими параметрами, як адресованість і тематичне спрямування, дозволяє встановити типологію президентських звернень у межах президентського дискурсу. Запропонований поділ є надзвичайно вагомим для подальшого експериментально-фонетичного дослідження особливостей просодичної організації комунікативних стратегій і тактик у промовах президентів США, оскільки виявлені типи комунікації можна використовувати в якості одного з чинників, що впливають на варіювання просодичного оформлення президентського звернення.

Література

- Баранов А. Н. Политический дискурс: прощание с ритуалом? / А. Н. Баранов // Человек. – 1997. – № 6. – С. 108 – 118.
 Водак Р. Язык. Дискурс. Политика / Р. Водак. – Волгоград : Перемена, 1997. – 139 с. Діденко М. О. Політичний виступ як тип тексту (на матеріалі виступів німецьких політичних діячів кінця ХХ століття) : авторефер. дис ... канд. філол. наук : 10.02.04 / М. О. Діденко. – Одеса, 2001. – 19 с. Загнітко А. П. Сучасний політичний газетний дискурс : риторика і синтаксис / А. П. Загнітко // Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. – Донецьк : Східний видавничий дім. – 2007. – Т. 16. – С. 5 – 19.
 Исаакиду К. В. Риторический дискурс, его параметры и структура / К. В. Исаакиду // Структурно-семантические, когнитивные, прагматические и другие аспекты исследований единиц разных уровней. – Бирск, 2002. – С. 125 – 135. Ожидрянова В. Г. Англомовний дискурс міжнародних прес-конференцій : структурний, семантичний і прагматичний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / В. Г. Ожидрянова. – К., 2007. – 20 с. Семенова О. Структурно-інтонаційні особливості усного політичного дискурсу / Олена Семенова // Наукові записки. – Випуск 89 (4). – Серія : Філологічні науки (мовознавство) : у 5 ч. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – С. 309 – 312. Серіо П. Как читают тексты во Франции / П. Серіо // Квадратура смысла : Французская школа анализа дискурса / под ред. П. Серіо; пер. с фр. и порт. – М. : Прогресс, 1999. – С. 12 – 53. Чикилева Л. С. Когнитивно-прагматические и композиционно-стилистические особенности публичной речи : дис. ... докт. філол. наук : 10.02.04 / Чикилева Людмила Сергеевна. – М., 2005. – 495 с. Шейгал Е. И. Семіотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. – М. : ИТДГК "Гнозис", 2004. – 326 с. Dieckmann W. Politische Sprache, politische Kommunikation: Vorträge, Aufsätze, Entwürfe / W. Dieckmann. – Heidelberg : Winter, 1981. – 279 S. Grinth H. Texte im Politischen Diskurs / H. Grinth // Muttersprache. – 1996. – H. 106. – S. 66 – 79. Hart R. The Sound of Leadership. Presidential Communication in Modern Age / R. Hart. – Chicago, London : The University of Chicago Press, 1987. – 277 p. Klein J. Politische Textsorten / J. Klein // Aspekte der Textlinguistik. – Hildesheim, Zürich, New York Verlag, 1991. – S. 245 – 278. Schäffner C. Editorial : Political Speeches and Discourse Analysis / Christina Schäffner // Analyzing Political Speeches [ed. by C. Schäffner]. – Clevedon: Multilingual Matters Ltd., 1997. – P. 1 – 4.

САМКОВСЬКА А. С.

(Київський національний лінгвістичний університет)

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ВПЕВНЕНOSTІ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Статтю присвячено проблемам дослідження, опису та класифікації невербальних засобів, що виражають впевненість у собі. Розглянуто основні підходи до вивчення проблеми невербальної комунікації, детально проаналізовано та описано кінесичні засоби, що характеризують впевненого у собі політика.

Ключові слова: невербальний сигнал, кінесика, жестикуляція, семіотика, конгруентність.

Самковская А. С. Невербальные средства выражения уверенности в английском политическом дискурсе. Статья посвящена проблемам исследования, описания и классификации невербальных средств, которые выражают уверенность в себе. Кратко рассмотрены главные подходы к изучению проблемы невербальной коммуникации, подробно проанализированы и описаны кинесические средства, которые характеризуют уверенного в себе политика.

Ключевые слова: невербальный сигнал, кинесика, жестикуляция, семиотика, конгруентность.

Samkovska A. S. Nonverbal means of confidence expression in English political discourse. The article is devoted to the problems of investigation, description and classification of nonverbal means of confidence expression. Main approaches to the study of nonverbal communication are briefly reviewed; kinesic means that characterize confident politician are analyzed and described in detail.

Key words: nonverbal signal, kinesics, gesticulation, semiotics, congruence.